

JEL Classification: G10

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Довганич Неля Василівна
студентка IV курсу факультету
фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ

Тези присвячено особливостям функціонування кредитного ринку. Досліджено його сучасний стан та визначено наявні тенденції розвитку. Зазначено ключові проблеми подальшого розвитку вітчизняного кредитного ринку.

***Ключові слова:** кредитний ринок, кредитні ресурси, банківські установи, небанківські фінансово-кредитні установи.*

Кредитний ринок є безпосередньо сферою економічних відносин, де об'єктом виступає позиковий капітал, наданий у позичку на чітко встановлених умовах. На кредитному ринку формуються взаємовідносини між суб'єктами господарювання, фізичними особами, яким необхідні позикові кошти на цілі фінансування діяльності та установами, які мають можливість надати позикові кошти на певних умовах.

Функціонування кредитного ринку, як важливого складника фінансового ринку, зв'язане з потребою проведення оцінювання впливу процесу кредитування на економічні та фінансові механізми в Україні. Слід зазначити, що базовими проблемами розвитку вітчизняного кредитного ринку є недостатність кредитних ресурсів, зростання ступеня кредитного ризику, дорожнеча кредитних ресурсів, зневіра клієнтів у доступності позикових коштів та невизначеність інституційної організації самого ринку [2].

Сучасний стан кредитного ринку характеризується збільшенням впливу на саме банківську систему, активною монетарною політикою, наявністю проблемних заборгованостей установ фінансового ринку, постійне зростання відсоткових ставок на споживчі кредити та ін. На кредитному ринку України станом на початок 2022 року функціонує 71 банківська установа та 624 небанківські установи, що займаються наданням кредитних послуг на вітчизняному кредитному ринку. У цілому, в Україні встановлена банкоцентрична модель, що визначається найбільшою часткою кредитних операцій банків на кредитному ринку - більше 98,3%.

Динаміка кредитних ресурсів, наданих на вітчизняному кредитному ринку за 2017 – 2021 роки надана у таблиці 1. Загальний обсяг кредитів, наданих всіма

кредитними установами фінансового ринку станом на початок 2022 року складав 1062,3 млрд. грн., що на 3,7% більше ніж станом на початок 2017 року. Зростання кредитних послуг відбувалося впродовж 2017-2018 років та 2021 року. Зниження темпів обсягу кредитування продовжувалося в період 2019-2020 років. Це зниження визвано скороченням обсягів перш за все банківського кредитування у зв'язку з скороченням попиту на позичкові ресурси в період пандемії. Обсяги кредитів, наданих саме банківською системою, за період дослідження зросли на 4,5%.

Таблиця 1.

Динаміка кредитних ресурсів, наданих на вітчизняному кредитному ринку впродовж 2017 – 2021 років (складено за матеріалами [1])

Показники	Станом на початок року					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити надані, млрд. грн., всього	1024,4	1061,1	1137,1	1054	982,7	1062,3
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	103,6	107,2	92,7	93,2	108,1
з них						
Кредити надані банками, млрд. грн.	998,6	1 016,6	1073,1	971,8	948,3	1044,0
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	101,8	105,6	90,6	97,6	110,1
Кредити надані ломбардами, млн. грн.	16,7	16,4	16,4	18,2	16,6	16,1
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	98,2	100,0	111,0	91,2	97,0
Кредити надані кредитними спілками, млн. грн.	1,8	1,9	2	2,3	2,4	2,2
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	105,6	105,3	115,0	104,3	91,7

При цьому важливо зазначити, що банківські установи надають 98,3% обсягу кредитів на вітчизняному кредитному ринку, тобто майже повністю забезпечують потреби у позикових ресурсах суб'єктів кредитного ринку.

Станом на початок 2022 року, незважаючи на те, що на кредитному ринку 98,3% займають банківські установи, кредитний портфель займає лише 44,3% чистих активів банківських установ, що є недостатнім для цілей відновлення активного кредитування реального сектору економіки.

В таблиці 2. наведено співвідношення кредитного портфелю вітчизняних банків до номінального ВВП. Кредитний портфель банківських установ займають лише 24,9% номінального ВВП, що є досить низьким показником. При цьому спостерігається загальна тенденція до поступового стійкого скорочення цієї питомої ваги впродовж періоду дослідження, що свідчить про недостатність кредитних ресурсів для забезпечення реальних потреб економіки країни. При цьому відбувається процеси ущільнення фондового ринку, валютного, іпотечного та міжбанківського кредитування.

Серед інших проблем функціонування кредитного ринку явно простежується погіршення дисфункції банківського сектору, а саме високі ринкові ризики (фінансові та юридичні), жорсткі регуляторні умови, відсутність мотивації і недовірливість контрагентів ринку. Невизначеність щодо інтеграції до глобальної економіки також ускладнює ситуацію на кредитному ринку.

Таблиця 2.

Динаміка співвідношення кредитного портфелю вітчизняних банків до номінального ВВП за період 2017-2021 роки (складено за матеріалами [1])

Період	ВВП ном., млн грн	Кредитний портфель банків, млн грн	Співвідношення кредитного портфелю до номінал. ВВП, %
01.01.2017	2 383 182	998 682	41,9
01.01.2018	2 982 920	1 016 657	34,1
01.01.2019	3 558 706	1 073 131	30,2
01.01.2020	3 974 564	971 871	24,2
01.01.2021	4 194 102	948 386	22,6
01.10.2021	4 197 682	1 044 049	24,9

Показники діяльності банків протягом останніх років свідчать, що ефективність функціонування банківського сектору досягається переважно за рахунок здійснення вкладень в безризикові активи, такі як вкладення у депозитні сертифікати Національного банку України, ОВДП, готівкові кошти та залишки на кореспондентських рахунках. Разом з тим, у умовах стиску кредитування у банків розширюються можливості для зростання ефективності: зменшення витрат на ризик-менеджмент, персонал, скорочення відділень.

Безумовною проблемою розвитку вітчизняного кредитного ринку є короткостроковість ресурсної бази банківських установ, що генерує ризики не тільки для ліквідності, але й для платоспроможності банків. У кредитному портфелі вітчизняних банків переважають у розмірі 51,6% короткострокові і середньострокові кредити – 34,2%, крім того простежується тенденція їх зростання. Ця проблема виникає з проблематики структури банківських зобов'язань за терміновістю. Варто відмітити, що майже 75% зобов'язань банків у національній валюті мають терміновість менше одного місяця.

Найважливішою проблемою функціонування кредитного ринку є погіршення якості банківського кредитного портфелю. Наявність непрацюючих кредитів на кредитному ринку відображає показник частки непрацюючих кредитів у структурі кредитного портфелю банків. Можна зазначити, що цей показник має досить високі значення, які характеризують нагромадження проблемної заборгованості у банків протягом 2021 року. Непрацюючі кредити в структурі кредитного портфелю складає: за кредитами корпоративного сектору – 55,83%; за кредитами фізичним особам – 46,04%; за міжбанківськими кредитами – 3,71%. Якщо порівняти ці показники з іншими країнами, то Україна знаходиться у кінці в рейтингу країн, а саме: Угорщина – 2,5 %, Грузія – 2,7 %, Словаччина – 3,1 %, Туреччина – 3,7 %, Польща – 3,9 %, Румунія – 5,0 %, Болгарія – 7,8 %, Молдова – 12,5 %.

Незважаючи на зменшення облікової ставки Національного банку в умовах фінансової стабільності України, процентні ставки за кредитними ресурсами залишаються на високому рівні. Однією з причин такого рівня ставок за

кредитами є залучення достань дорогих фінансових ресурсів у вигляді депозитних коштів. Між процентними ставками за кредитними та депозитними ресурсами існує значний розрив — понад 10%. З метою контролювання цих ризиків банкам України потрібно насамперед забезпечити якість кредитного портфелю [3].

Отже, однією з проблем функціонування вітчизняного кредитного ринку є надмірна концентрація позичкових ресурсів виключно в сфері банківських послуг та відсутність достатнього та регульованого кредитного ринку небанківських кредитних установ.

Що стосується проблематики функціонування на кредитному ринку України небанківських фінансово-кредитних установ, варто зазначити, що найбільше негативні зміни відобразилися на діяльності кредитних спілок, активність яких значно згорнулася, а погіршення якості активів сприяли збиткам. Завдяки обмеженню джерел залучення депозитних коштів та конкурентним перевагам банківських установ кредитні спілки та товариства будуть потребувати вагомих зусиль щодо тривалості часу для відновлювання. Також перед фінансовими компаніями і ломбардами протягом 2017 -2021 рр. виникло питання зниження рівня кредитування.

Варто відзначити, що 23% всіх членів кредитних спілок є активними, тобто використовують послуги кредитних спілок. Кредитним спілкам проблематично конкурувати з іншими кредиторами: можливості надавати супутні фінансові послуги є обмеженим чинним законодавством.

Слід зазначити, що ситуація загострилася у зв'язку з пандемією. Так, на початку карантину кредитним спілкам було тимчасово заборонено обслуговувати клієнтів у відділеннях. Хоча такі обмеження діяли й для інших небанківських кредиторів, вони продовжували обслуговувати клієнтів он-лайн, що було неможливим для кредитних спілок. Крім того, під час кризи, викликані пандемією, почала погіршуватись якість обслуговування позик, що забезпечені здебільшого лише порукою. Прострочення позикових коштів виникло не лише за ризиковими споживчими кредитами, а й за кредитами на бізнес-потреби, що вагомою мірою акумульовані в аграрному секторі економіки країни. Узагалі саме через утворення резервів за кредитами у 2019 році кредитні спілки почали накопичувати збитки. Крім того, значна частина кредитних спілок не має достатнього об'єму чистих процентних доходів для сплати адміністративних витрат. Тому кредитні спілки не мають можливості нарощувати власний капітал, а тому частина з них здійснюють свою діяльність із недотриманням вимог до достатності капіталу. У сучасних умовах розвитку кредитного ринку спостерігається недостатній розвиток інфраструктури іпотечного ринку. Це стосується бюро кредитних історій, колекторських фірм. Нині на ліквідність та реалізаційну ціну предмета іпотеки в Україні суттєво впливає відсутність єдиної централізованої системи реєстрації прав власності та обтяжень на нерухоме майно, яка була б доступна громадськості. Близько 30 % арештів на житло

накладаються через суперечки щодо прав на нерухомість та 25 % – через позови щодо розподілу часток власності [4].

Таким чином, після економічної кризи та з початком відновлення економічної активності на кредитному ринку, потрібно очікувати зростання обсягів надання кредитних послуг банками, фінансовими компаніями та ломбардами. Банківським установам потрібно врегулювати розміри відсоткових ставок, з метою уникнення кредитних ризиків. Кредитні спілки мають визначити причини операційної неефективності: скоротити рівень адміністративних витрат, за потреби скоректувати вартість залучення та надання коштів. Кількість компаній може знижуватись надалі, здебільшого через повернення ліцензії тими компаніями, що не здійснюють активну діяльність.

До основних проблем можна віднести такі: складна процедура отримання кредиту; чинник страху «життя в борг»; недостатня державна підтримка ринку кредитування; існуючі недоліки у сучасних системах оцінки кредитоспроможності позичальників; відсутність знань про процедуру отримання кредиту; відсутність майна під заставу; високі відсоткові ставки по кредитним ресурсам; відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин; низький рівень довготермінового та інвестиційного кредитування [4].

Отже, існуючі проблеми на кредитному ринку, що викликані валютною нестабільністю, зростанням інфляції, скороченням кількості фінансово-кредитних установ та іншими об'єктивними або суб'єктивними причинами, що мають безпосередній вплив на кредитний ринок України призвели до погіршення його стану, зниження активності його учасників, зменшення довіри клієнтів до банківських та небанківських фінансово-кредитних установ потребують удосконалення процесом управління кредитування з метою виявлення напрямів оптимізації функціонування кредитного ринку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua>.
2. Дубина М.В., Шишкіна О.В. Сутність та система інфраструктури кредитного ринку України. Наукові записи Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 4. С. 80-86.
3. Тарасевич Н.В., Марковський А.В. Впровадження міжнародного досвіду банківського кредитування суб'єктів малого бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання. 2017. Випуску № 17. Червень 2017 р. С. 755-758.
4. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>.